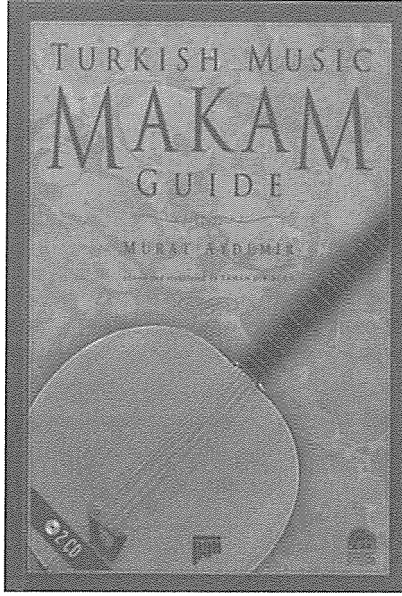

TÜRK MÜZİĞİ MAKAM REHBERİ

Dilhan Konan

Aydemir, Murat, Dirikcan Erman (ed.). 2010. *Turkish Music Makam Guide*. İstanbul. Pan Yayıncılık. ISBN 978-9944-396-84-4.

Kültür Bakanlığı İstanbul Devlet Klasik Türk Müziği Korosu sanatçılarından tanburi Murat Aydemir'in hazırladığı, Erman Dirikcan'ın düzenleyip İngilizce'ye çevirdiği *Turkish Music Makam Guide*, İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı Klasik Türk Müziği Yönetmenliği çalışmaları kapsamında geçtiğimiz yıl yayınlandı.

Murat Aydemir, verdiği tanbur ve lavta dersleri sırasında, öğrencilerinin teorik olarak bildiklerini icraya yansıtma zorluk yaşamaları üzerine bu kitabı hazırlama kararı aldığını, başlangıç olarak kitabında 60 adet makamı ele aldığını belirtmiş olsa da, kitapta Kûçek, Bayati Araban, Segâh Maye ve Dügâh Maye gibi makamların eklenmesiyle bu sayının 64'e yükseldiği görülmektedir.

Kitapta yer alan makamlar şu sırayla karşımıza çıkmaktadır; Rast, Rehavi, Pençgâh, Pesendide, Suzidilara, Mahur, Zavil, Nikriz, Segâh, Segâh Maye, Dügâh Maye, Müstear, Sazkâr, Hüzzam, Suznâk, Zirgüleli Suznâk, Hicazkâr, Kürdili Hicazkâr, Buselik, Nihavend, Neveser, Şedaraban, Acem, Acem Kürdi, Acem Aşiran, Ferahfeza, Uşşak, Bayati, Bayati Araban, Karcıgar, Neva, Tahir, Tahir Buselik, Hüseyini, Muhayyer,

Hüseyini Aşiran, Muhayyer Kürdi, Dilkeş Haveran, Kürdi, Muhayyer Sünbüle, Gerdaniye, Gülizar, Isfahan, Nişaburek, Yegâh, Nühüft, Hicaz, Sultanî Yegâh, Şehnaz, Hisar, Hisar Buselik, Suzidil, Kûçek, Sipîhr (Eski-Yeni), Evç, Ferahnâk, Evcara, Çargâh, Saba, Bestenigâr, Şevkefza, Şevk-u Tarab.

Makamların sayısal seçiminde herhangi bir neden gözetilmemiş, Aydemir, kitaba dahil ettiği makamları repertuarda sıklıkla karşılaştığı ve icra etmekten zevk aldığı bazı makamlar arasından seçtiğini belirtmiştir. Kitaptaki sıralamasıyla ilk bakışta makamların karar perdelerine göre sıralanmış olabileceği düşünülse de, Rast, Rehavi gibi Rast perdesinde karar veren makamların ardından Segâh, Müstear gibi Segâh perdesinde karar veren makamların sıralanması, tekrar Rast perdesinde karar veren Sazkâr makamı ile sıralamaya devam edilmesi ve ardından Segâh makamında karar veren Hüz zam makamı ile sıralamaya devam edilmesi gibi istisnalar böyle bir çıkarım yapmamızı engellemektedir. Ancak bu sıralamada makamlar arasındaki ilişkinin göz önünde bulundurulduğunu ve farklı perdelerde karar veren makamlar olmasına rağmen Acem, Acem Kürdi, Acem Aşiran veya Hüseyini, Hüseyini Aşiran gibi makamların peşpeşe anlatıldığı düşünüldüğünde, akrabalık ilişkilerine göre sıralandığını söylemek mümkün... Yanı sıra özellikle makamların sınıflandırılmasında 15. yüzyıl edvarlarından itibaren karşımıza çıkan ‘Rast’ makamının, makam sıralamasında en başta yer alması da dikkat çekmektedir.

Murat Aydemir, kitabı hazırlarken amacının farklı disiplinlerden, farklı müzikal alt yapılaraya sahip kişiler tarafından etkin bir şekilde kullanılması olduğunu kitabının önsözünde şöyle belirtir; “Makam Rehberi farklı disiplin ve deneyimlerden gelen müzisyenlerin de doğrudan faydalanabileceği şekilde en çok tercih edilen makamları vitrine çıkarmak için tasarlanmıştır. En temiz şekilde sunabilmek amacıyla 60 makamın kısa tanımlarını içerir, bunun yanında kayıtlarıyla birlikte her makam için bir taksim ve bir kompozisyonun transkripsiyonları ve analizleri yer alır. Bu kapsamlı çalışma bir teori kitabından çok Türk makam müziğinin ilk «rehber»i olma işlevini görür. İnanıyoruz ki bu rehber ilgilenenlerin Türk müziğiyle ideal ilk karşılaşması işlevini görecektir ve aynı zamanda bu disiplinden gelen öğrenciler için de ciddi bir referans olacaktır. En önemlisi de Makam Rehberi’nin tüm dünyadaki müzisyenlere ilham ve motivasyon sağlamasını arzuluyoruz” (2010: 6).

Turkish Music Makam Guide gibi başlangıç seviyesindeki rehber kitap örneklerine dünya literatüründe de rastlamak mümkün. Amerika’da Willey Publishing tarafından yayınlanan *Music Theory for Dummies*, Penguin Group tarafından yayınlanan Michael Miller’ın yazdığı *The Complete Idiot’s Guide to Music Theory* gibi rehber kitap örnekleri, basit bir anlatımla başlangıç seviyesinden itibaren, müzik teorisi hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlere yol göstermektedir. *Turkish Music Makam Guide* adlı yayının da, aynı yaklaşımla Osmanlı-Türk müziğini anlatmayı hedeflediğini söyleyebiliriz. “Introduction to Turkish Music” bölümünde kullanılan perde isimlerinden akort sistemine, çeşnilerden terminolojiye kadar uzanan genel bir çerçeve çizerek, anlaşılır tanımlamalarla Osmanlı-Türk müziğinin temel noktalarını anlatmıştır. “The Elements of the Turkish Makams” bölümünde Osmanlı-Türk müziğinde bugün kullanılmakta olan Arel-Ezgi ses sistemi, dereceler ve makam sınıflandırmalarından bahsedilmektedir. “Makams” bölümünde ise makamlar tek tek daha önce belirttiğimiz sınıflandırmaya göre makamın durağı,

güçlüsü, karakteristiği, yedeni, seyiri, donanımı, çeşnileri, perde isimleri başta olmak üzere yapısal olarak açıklanmaktadır.

Bir teori kitabı olmasından ziyade, Osmanlı-Türk müziği hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlere rehberlik etmesini sağlayacak bir yaklaşımla hazırlanan kitap, 2 CD ekiyle satışa sunulmaktadır. Kitabın ekinde yer alan CD'lerde icracı yönünü ön plana çıkaran Murat Aydemir, kitapta yer alan makamlarda 61 taksim, örnek olarak seçtiği 52 saz semaisi ve peşrevin ilk hanelerine yer vermiştir. Aydemir, icra ettiği taksimlerde daha çok perdeler, çeşniler ve makamın karakteristik özelliklerini ortaya koymanın ve teorik olarak anlatılan makamların okuyucuların kulaklarında yer etmesinin amaçlandığını belirtmiştir. Yapılan taksimlerin çekirdek melodilerinin notasyonu da makam anlatımlarının altında yer almaktadır. Açıklayıcı olması amacıyla, yapılan kalıpların hangi saniiyelerde olduğu belirtilmiş ve notasyonun altında açıklamalarına yer verilmiştir. CD'lerde yer alan taksimlerde icranın ön plana çıkması, makamların okuyucunun kulağında yer etmesi amacını tam olarak karşılayamasa da, çekirdek melodilerin notasyonu ve analizi ile Osmanlı-Türk müziği hakkında az da olsa bilgi sahibi olan bir müzisyene makamı tanıttık niteliktedir. Aynı şekilde örnek saz semaisi ve peşrevlerin birinci hanelerinin icra ve analizleri de bu amaca yardımcı olabilmektedir. Makam anlatımlarının ardından, Osmanlı-Türk müziğinde kullanılan usuller ayrı bir başlık altında kısaca açıklanmış ve 3 zamanlıdan 32 zamanlıya kadar usul çizgisinde gösterilmiştir. Kitabın sonunda Osmanlı-Türk müziği ile yeni tanıştığı varsayılan bir okuyucu grubu için yeterli olmamakla birlikte, kısa bir sözlük ve okuma önerilerine yer verilmiştir.

Turkish Music Makam Guide'in İngilizce olması ve kolay anlaşılır nitelikte olması nedeniyle Osmanlı-Türk müziğine yabancı olanlara fikir edindirmek açısından yararlı bir rehber olduğu görülmektedir. Literatürdeki diğer İngilizce kaynaklara değinecek olursak, teori tarihine ilişkin kaleme alınan *A Summary of the Turkish Makams, Three Comparative Essays on Music, Meanings in Turkish Musical Culture, Music of the Ottoman Court* gibi kaynakların yanı sıra, Karl L. Signell tarafından yazılan *Makam-Modal Practice in the Turkish Art Music* adlı kitap da *Turkish Music Makam Guide* gibi Türk makam müziğini ve makamları açıklayan diğer bir kaynak olarak karşımıza çıkıyor. Karl Signell, Türkiye'de çalıştığı süre zarfındaki deneyimleri ve yaptığı 14 yıllık alan araştırması sonucunda etnomüzikolojik bir yaklaşımla makamları anlatıyor. *Turkish Music Makam Guide*'de olduğu gibi, aralıklardan, perde adlarından, çeşnilerden, makam dizilerinden bahsediliyor. Ayrıca kitapta Osmanlı-Türk müziği tarihsel bağlamda da ele alınmaktadır. *Makam-Modal Practice in the Turkish Art Music* ile *Turkish Music Makam Guide* arasındaki en belirgin farkın ise Signel'in dışarıdan ve karşılaştırmalı bir bakış açısıyla, Aydemir'in ise daha içsel bir bakışla Türk makam müziğini ele alması olduğunu görmekteyiz.

Son olarak, *Turkish Music Makam Guide*'in gerek tarihsel gerek teorik arkaplanına bakıldığında hedeflerinden biri olarak belirlediği 'bu disiplinden gelen öğrenciler için referans kaynak olması' için yeterli olmasa da anlaşılır dili ve sadeleştirilmiş anlatımıyla, Osmanlı-Türk müziğiyle 'ilk karşılaşma rehberi' olarak belirlediği asıl hedefine ulaşacağını, dışarıdan bir bakışla bilgi sahibi olmayan kişilere Osmanlı-Türk müziği hakkında fikir verebileceğini ve yol gösterici olabileceğini söylemek mümkün...